

Állatvédelmi útmutató az állatok kiirtásához

I. Állatleölési cselekvési terv

Az állatokat a leölés és a kapcsolódó műveletek során meg kell kímélni minden elkerülhető fájdalomtól, szorongástól vagy szenvedéstől. Ezen főelv betartásának céljából biztosítani kell a kiirtási műveletek minél magasabb tervezési szintjét.

Az állatok leölésük során való védelméről szóló 1099/2009/EK tanácsi rendelet 18. cikke alapján a kiirtásért felelős hatáskörrel rendelkező hatóságnak a kiirtási műveletek megkezdése előtt cselekvési tervet kell kidolgoznia, mellyel biztosítja az állatjóléti előírások betartását.

A vágóállatok leölésének és levágásának állatvédelmi szabályairól szóló 140/2012. (XII. 22.) VM rendelet 3. § (1) bekezdése értelmében a 1099/2009/EK tanácsi rendelet 18. cikk (1) bekezdése szerinti hatóság az illetékes megyei kormányhivatal.

A cselekvési tervben az alábbiak megtervezése, meghatározása javasolt:

- célkitűzések
- a kiirtásban résztvevők kompetenciaszintjének biztosítása (szükség esetén előzetes felkészítés) 1099/2009/EK rendelet 7. cikk (1) bekezdés: *„A leölést és a kapcsolódó műveleteket csak a megfelelő szakértelemmel rendelkező személyek végezhetik, és nem okozhatnak elkerülhető fájdalmat, szorongást vagy szenvedést az állatoknak.”*
- a kiirtásban résztvevők közötti kapcsolattartás módja, hatáskörök, döntési jogkörök
- a kiirtás megszervezéséért és végrehajtásáért felelős személyek konkrét feladatonként történő kijelölése,
- az állatok összeterelésének, kábításhoz való rögzítésének módja, az okozott stressz minimálisra csökkentése mellett,
- kábítási, kiirtási módszerek: Kábítási, illetve kiirtási módszerként a 1099/2009/EK rendelet I. Melléklet I. Fejezete által az adott állatfajra, kategóriára vonatkozóan a kiirtás eseteire engedélyezett módszer alkalmazható, a II. Fejezet által az egyes módszerekre vonatkozó egyedi előírások figyelembevételével. Rendkívüli körülmények között a hatáskörrel rendelkező hatóság eltérést engedélyezhet a 1099/2009/EK rendelet egy vagy több rendelkezésétől, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a rendelkezéseknek való megfelelés valószínűleg érinti az emberi egészséget vagy jelentősen lelassítja egy adott betegség felszámolásának folyamatát. Az eltérés okát a cselekvési tervben részletesen ki kell fejteni és alá kell támasztani.
- a kiirtás egyes lépéseinek időbeni tervezése (határidők)
- a kábítás hatékonyságának ellenőrzése: módja, gyakorisága, felelőse
- a halál beálltának ellenőrzése: módja, gyakorisága, felelőse
- a kiirtáshoz szükséges eszközök, berendezések, anyagok beszerzésének folyamata, felelősei
- tartalékkábító-berendezés biztosításának módja.

II. Állatjóléti szabványműveleti előírások

1. Személyzet: A leölést – beleértve a kiirtás eseteit – és a kapcsolódó műveleteket csak a megfelelő szakértelemmel rendelkező személyek végezhetik, és nem okozhatnak elkerülhető fájdalmat, szorongást vagy szenvedést az állatoknak. A kiirtást kizárólag az illetékes hatóság állandó felügyelete alatt lehet végrehajtani, amely biztosítja, hogy a kiirtás végrehajtása a cselekvési tervvel összhangban történik. Telepen történő kiirtás során javasolt igénybe venni az adott telepen dolgozók közreműködését; valamint nagyszámú állat kiirtása esetén a kábításhoz, illetve a leöléshez a közeli vágóhidakon az adott munkafolyamatokat végző, tapasztalt, képzett dolgozók kirendelése is megfontolandó.

2. Kiirtási módszerek: Kábítási, illetve kiirtási módszerként a 1099/2009/EK rendelet I. Melléklet I. Fejezete által az adott állatfajra, kategóriára vonatkozóan a kábítás, illetve kiirtás eseteire engedélyezett módszer alkalmazható, a II. Fejezet által az egyes módszerekre vonatkozó egyedi előírások figyelembevételével.

A kábítási, illetve kiirtási módszer kiválasztásakor javasolt figyelembe venni az összetereléssel, rögzítéssel, illetve féken tartással okozott stressz mértékét, és lehetőség szerint olyan módszert kell választani, amely esetén a fenti műveletekkel az állatoknak okozott szorongás és stressz a minimális szinten tartható. Ennek érdekében az állatok összeterelését, rögzítését megelőzően a kiirtás teljes folyamatát meg kell tervezni.

Az állatok rögzítésének, féken tartásának idejét a lehető legrövidebbre kell csökkenteni, ezért ezek a folyamatok akkor kezdhetők meg, amikor a kábításért felelős személy(ek) készen áll(nak) a kábítás végrehajtására és a szükséges eszközök is működőképes állapotban rendelkezésre állnak.

Az állatokkal való megfelelő bánásmód szabályait az összeterelés és rögzítés során be kell tartani, így tilos:

- az állatokat ütni vagy rúgni,
- nyomást gyakorolni az állat testének bármely különösen érzékeny pontjára úgy, hogy az az állat számára egyébként elkerülhető fájdalmat vagy szenvedést okozzon,
- az állat felemelése vagy vonszolása a fejnél, a füleknél, a szarvagnál, a lábagnál, a faroknál vagy a bundánál fogva, illetve az egyébként fájdalmat vagy szenvedést okozó bánásmód; (Az állatok lábuknál fogva történő felemelésének a tilalma azonban nem vonatkozik a baromfira, a nyúlra és a vadnyúlra.)
- döfő vagy más hegyes végű eszközök használata;
- az állat farkának csavarása, összezúzása vagy eltörése, illetve az állat szemének megragadása.

Továbbá messzemenőig figyelembe kell venni a 1099/2009/EK rendeletnek az állatokkal való bánásmódra vonatkozó egyéb előírásait is.

A kábítási, illetve kiirtási sorrend megállapításakor elsőbbséget élveznek a betegség tüneteit, szenvedés jeleit mutató állatok.

Az ún. *egyszerű* kábítások nem okozzák visszafordíthatatlanul az állat halálát, így ilyen kábítási módszerek alkalmazását követően a lehető leghamarabb olyan eljárásnak kell alávetni az állatot, amely az állat eszméletének visszatérését megelőzően az állat halálát okozza. Ilyen, **azonnali halált okozó módszerek: az elvéreztetés, a gerincvelő megsértésével történő leölés** (a központi idegszövet és a gerincvelő szétroncsolása a koponyaüregbe vezetett, hosszúkás, rúd alakú eszközzel), **a halálos áramütés okozása, illetve a hosszantartó anoxia előidézése.** (A 1099/2009/EK rendelet I. Melléklet I. Fejezet táblázatainak „Leírás” oszlopaiban megtalálható, hogy mely kábítási módszerek okoznak reverzibilis eszméletvesztést – *egyszerű kábítást.*) A kábítás hatékonyságát a leölési módszer alkalmazását megelőzően ellenőrizni kell. Elégtelen kábítás esetén meg kell ismételni a kábítást.

A halált okozó módszer alkalmazását követően a további műveletek (tetem elszállítása, ártalmatlanítása) megkezdése előtt ellenőrizni kell a halál beálltát az életjelek hiányának megállapításával. Életjelek hiánya: izomtónus hiánya, kollapszusos állapot, hiányzó fizikai aktivitás, mindenféle légzési mozgás hiánya (beleértve a zihálást), nincs hallható vagy kitapintható szívverés, hiányzó corneareflex, kitágult pupillák és merev, fixált tekintet, ernyed, petyhüdt fej.

3. Az egyes állatfajok esetén javasolt kiirtási módszerek: (további részletes információk a kábítás, leölés végrehajtására vonatkozóan elérhetőek a vonatkozó útmutatóban /„Állatvédelmi útmutató az állatok kábításához és leöléséhez”/)

Szarvasmarha: A mechanikus kábítási módszerek közül a **behatoló rögzített závarzatú eszközzel** történő kábítás javasolt. Egyszerű kábítás, tehát nem okoz halált, ezért a kábítást követően azonnali halált okozó módszert kell alkalmazni. Gerincvelő roncsolás esetén nagyon fontos, hogy az kizárólag megfelelően kábított állaton alkalmazható.

A kábítás hatékonyságát valamennyi állaton ellenőrizni kell.

Hatékony kábítás jelei mechanikus módszer alkalmazása esetén: az állat azonnal összeesik, hiányzó cornea- és szemhéjreflex, fixált szemek, a légzés elmaradása (apnoe), tonikus görcsök: merev kinyújtott elülső végtagok, a hashoz behúzott hátsó végtagok, orrszúrásra vagy a fül megszorítására az állat nem ad reflexválaszt. Hiányos kábítás esetén (reflexek visszatérése, fej- végtagemelgetés) újra kell kábítani az állatot.

Javasolt módszer **a szabad golyós tűzfegyver** (megfelelő pozicionálás fontos: szemből történő fejlövés, nyak tetejére, vagy mellkasra történő célzás), illetve **a halálos injekció**, de ez utóbbi módszer gyakorlati szempontból költségessége, időigénye, kapacitása miatt nem jelentős.

Juh, kecske: rögzített závarzatú eszköz, a fejen-, illetve a fejen és a testen alkalmazott elektromos kábítás. Rögzített závarzatú eszköz alkalmazása esetén fontos a megfelelő rögzítés és pozicionálás. A csak fejen alkalmazott elektromos kábítás egyszerű kábítás, ezért végrehajtását követően követően javasolt a mellkason is alkalmazni az elektromos áramot, a

halál beállása érdekében. A kábítási módszer kiválasztásánál juh esetén figyelembe kell venni a gyapjú vastagságát.

Hatékony kábítás jelei mechanikus módszer alkalmazása esetén: az állat azonnal összeesik, hiányzó cornea- és szemhéjreflex, fixált szemek, a légzés elmaradása (apnoe), tonikus görcsök: merev kinyújtott elülső végtagok, a hashoz behúzott hátsó végtagok, orrszúrásra vagy a fül megszorítására az állat nem ad reflexválaszt. Hiányos kábítás esetén (reflexek visszatérése, fej- végtagemelgetés) újra kell kábítani az állatot.

A hatékony kábítás jelei a fejen alkalmazott elektromos kábítás esetén: az állat azonnal összeesik, hiányzó corneareflex, a szemek felfelé történő rotációja, kitágult pupillák, a légzés elmaradása (apnoe), toniko-klonikus görcsök: a tonikus görcs során a fej megemelt, a behajlított hátsó végtagok a test alatt helyezkednek el, az elülső végtagok először behajlítva, majd kiegyenesednek; a klonikus szakasz a tonikus görcsöket követi és rugdosó vagy úszómozgásban nyilvánul meg, az orr túvel történő megszúrására az állat nem reagál.

A hatékony kábítás jelei a fejen és a testen alkalmazott elektromos kábítás esetén: az állat azonnal összeesik, a légzés elmaradása (apnoe), tonikus görcsök: a fej megemelt, a behajlított hátsó végtagok a test alatt helyezkednek el, az elülső végtagok először behajlítva, majd kiegyenesednek; a klonikus görcsök vagy nagyon rövidek vagy hiányoznak a szívleállás következtében, az orr túvel történő megszúrására az állat nem reagál, hiányzó corneareflex, kitágult pupillák.

Sertés: rögzített závarzatú eszköz, a fejen-, illetve a fejen és a testen alkalmazott elektromos kábítás, gázzal történő kábítás, halálos injekció alkalmazása. Rögzített závarzatú eszköz alkalmazása esetén fontos a megfelelő rögzítés és pozicionálás; legfeljebb 15 másodperc telhet el a kábítás és az azonnali halált okozó módszer alkalmazása között. Számítani kell rá, hogy a rögzített závarzatú eszköz folyamatos használat esetén könnyen túlmelegedik, így javasolt tartalékeszközök biztosítása és azok váltogatása a kiirtás folyamata során.

Hatékony kábítás jelei mechanikus módszer alkalmazása esetén: az állat azonnal összeesik, hiányzó cornea- és szemhéjreflex, fixált szemek, a légzés elmaradása (apnoe), tonikus görcsök: merev kinyújtott elülső végtagok, a hashoz behúzott hátsó végtagok, orrszúrásra vagy a fül megszorítására az állat nem ad reflexválaszt. Hiányos kábítás esetén (reflexek visszatérése, fej- végtagemelgetés) újra kell kábítani az állatot.

A hatékony kábítás jelei a fejen alkalmazott elektromos kábítás esetén: az állat azonnal összeesik, hiányzó corneareflex, a szemek felfelé történő rotációja, kitágult pupillák, a légzés elmaradása (apnoe), toniko-klonikus görcsök: a tonikus görcs során a fej megemelt, a behajlított hátsó végtagok a test alatt helyezkednek el, az elülső végtagok először behajlítva, majd kiegyenesednek; a klonikus szakasz a tonikus görcsöket követi és rugdosó vagy úszómozgásban nyilvánul meg, az orr túvel történő megszúrására az állat nem reagál.

A hatékony kábítás jelei a fejen és a testen alkalmazott elektromos kábítás esetén: az állat azonnal összeesik, a légzés elmaradása (apnoe), tonikus görcsök: a fej megemelt, a behajlított hátsó végtagok a test alatt helyezkednek el, az elülső végtagok először behajlítva, majd kiegyenesednek; a klonikus görcsök vagy nagyon rövidek vagy hiányoznak a szívleállás következtében, az orr tüvel történő megszúrására az állat nem reagál, hiányzó corneareflex, kitágult pupillák.

Sertés gázzal történő kiirtása is engedélyezett. A kábítás reverzibilitása a gáz behatási ideje, illetve a gázkoncentráció függvénye (további információk a 1099/2009/EK rendelet I. Melléklet 1. Fejezet 3. táblázatában).

A hatékony kábítás jelei szén-dioxid gáz alkalmazása esetén: a tetem teljes elernyedése/relaxált állapota, a légzés elmaradása (apnoe), öklendezés- zihálás (ha túl gyakori, az eszmélet visszatérését is jelezheti!), hangadás hiánya, felállási reflex hiánya (az állat nem végez akaratlagos mozgásokat, hogy visszanyerje normális testhelyzetét), pupillatágulat, spontán pislogás hiánya, fájdalmas ingerekre az állat nem válaszol. Figyelem! Ebben az esetben a corneareflex hiánya nem megbízható indikátora a hatékony kábításnak!

Baromfi: elektromos vízfürdő, illetve gázzal történő kábítás javasolt. Az előbbi módszer viszonylag kisszámú állat érintettsége esetén gyakorlatias. A gázzal (főként szén-dioxiddal *magas koncentrációban* /50%/, illetve *két fázisban* /legfeljebb 40% koncentrációban, majd eszméletvesztés után magasabb koncentrációban/, inert gáz-keverék) történő kábításnak több módja is lehetséges. Alkalmazható speciális konténerben (állatvédelmileg kritikus pont az állatok mozgatása, illetve a 30% fölötti koncentrációjú szén-dioxid gázba történő bemerítés jelentős fájdalmat, károsító hatást válthat ki az állatoknál.)

Egész istállóépületek érintettsége esetén javasolt megfontolni a szén-dioxid vagy inert gáznak az épület egészében történő alkalmazását. Ez esetben az épület – beleértve a szellőzőnyílásokat is, – akár fóliák segítségével lezárásra kerül, és a folyékony szén-dioxid gázt csöveken keresztül vezetik be az épületbe. Ügyelni kell, hogy a folyékony szén-dioxid ne okozzon fagyási sérüléseket (ne közvetlenül a madarakra vezessék rá a gázt). Nagy légtér esetén csökkenthető a szükséges gáz mennyisége a madarak fölé helyezett, átlátszó fóliával. Az állatok körülményein, környezetén – beleértve a megvilágítás mértékét – lehetőleg ne történjen változtatás. Figyelmet kell fordítani a gáz egyenletes eloszlására; nagyobb épület esetén több helyről történjen a gáz bevezetése. A bevezető csőtől távol eső részekben lassabban alakul ki a megfelelő, a madarak halálát előidéző gáz koncentráció (40% szén-dioxid), ezért javasolt térelválasztó elemekkel megakadályozni a madarak ilyen helyekre történő tömörülését. A teljes épületben alkalmazott gázzal történő kábítási módszer előnye a nagy kapacitása, valamint az, hogy nem kell mozgatni az állatokat.

A hatékony kábítás jelei baromfinál: légző mozgások hiánya (beleértve a zihálást) apnoe, hiányzó izomtónus, kitágult pupillák. A negatív corneareflex nem megbízható jele az eszméletlenségnek. Ezért a corneareflex mellett egyéb jeleket is figyelembe kell venni! *Vízfürdős kábítás* esetén nehéz a fizikális tünetek értékelése, mivel mind a hatékony, mind a

nem megfelelően kábított baromfi jellemzője a görcsök és az apnoe, ezért ezek nem jó indikátorai az eszméletlenségnek és az érzéketlenségnek elektromos kábítás esetén.

VALAMENNYI állatfaj esetén:

Az eszmélet visszatérésének jelei lehetnek a következők: corneareflex visszatérése, ritmikus légzés, szűkült pupillák, a fej felemelésére tett kísérletek, hangadás, emlősöknél mereven tartott fülek (különösen rögzített závarzatú eszköz alkalmazása esetén), fájdalmas ingerekre történő válaszadás.